

Militære fagudtryk:

Fort: Permanent fæstningsanlæg med artilleri, der kan skyde til alle sider.

Kystfort: Fort placeret ved kysten og primært indrettet til at skyde ud over vandet.

Søfort: Fort bygget som en ø ude i havet.

Batteri: Permanent fæstningsanlæg med artilleri, der normalt skyder i én hovedretning.

Kasemat: Bombesikret rum i en fæstning.

Kaponiere: (fransk: "kapunbur"): Lille anlæg der skyder langs et fæstningsværk.

Våd grav og tør grav: Voldgrav med eller uden vand.

Forsvindingstårn: Tårn der "forsvinder" ved at blive trukket ned i fortets betontag.

Feltbefæstning: Let befæstning med mindre og evt. mobil armering, skyttegrave, pigtrådspærringer, m.m.

Armering: Et fæstningsanlægs bevæbning.

Artilleri: Fællesbetegnelse for kanoner og haubitser.

Kanon: Affyrer granater i en flad bane langs jord- eller vandoverfladen.

Haubitz: Affyrer granater op i en krum bane.

Denne pjeces udgivet i 2003 af:
Københavns Amt, Teknisk Forvaltning
Stationsparken 27, 2600 Glostrup
www.kbhamt.dk - telefon 4322 2222

Tekst: Peter Thorning Christensen
og Jens Hæstrup
Tegninger: Per Frederiksen
Kort og lay-out: Birte Lindhardtzen og
Malene Fischer
Repro og tryk: Graulund og Jørgensen A/S
ISBN: 87-7951-009-4

Foto 2002: Timie W. Rasmussen

Københavns nyere Befæstning

1858-1920

Charlottenlund Fort

KØBENHAVNS AMT

Glimt af bygningsværk set fra Klampenborgvej i forbifarten. Vestre Ordrupkrat Batteri.

En sovende kæmpe

I Københavns forstæder kan man en gang imellem opleve at støde på mærkelige betonanlæg. Mange af dem ligger delvist skjult i et skovbryn eller under en hæk i et villakvarter. Overgroet med mos og græs giver betonklodserne en fornemmelse af at være en del af noget meget større - noget der har ligget og slumret i jorden i meget lang tid..

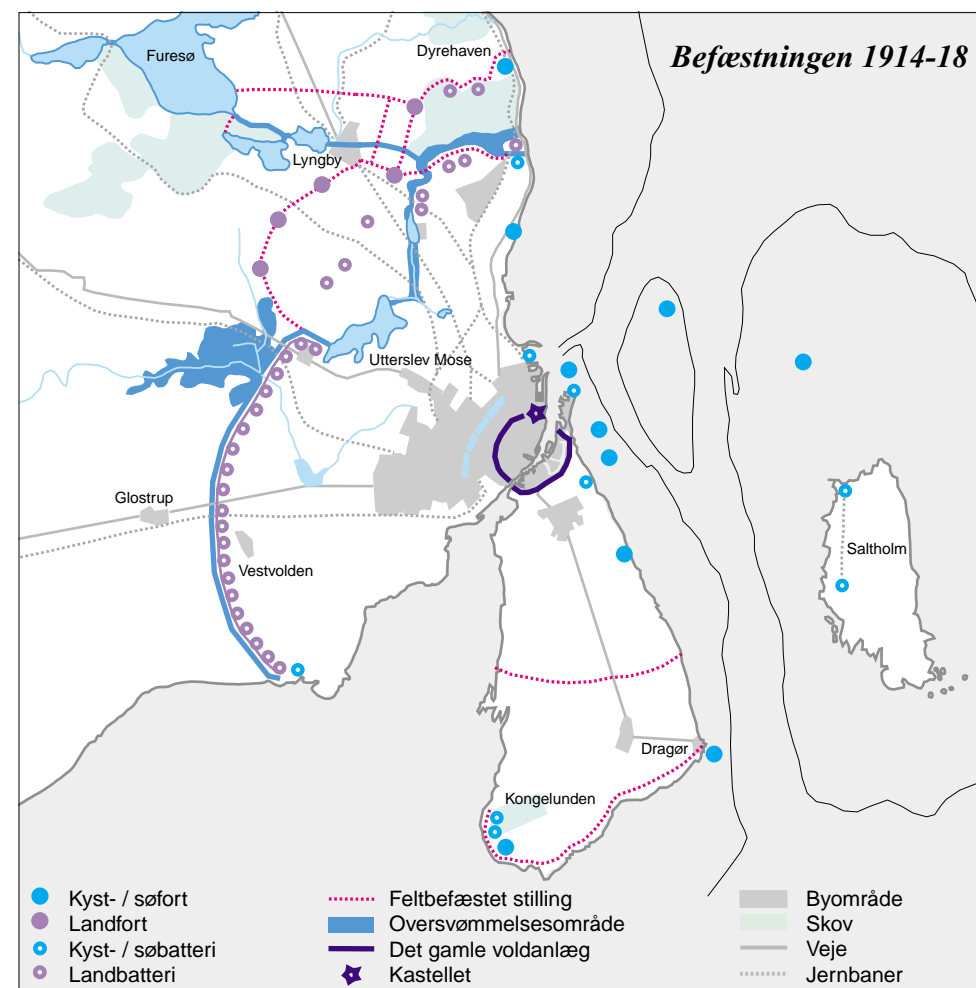
Det vi ser, kan være dele af det kæmpe store fæstningsværk man for 150 år siden begyndte at opføre som en stor forsvarsring omkring København. Efter godt 50 år stod "Københavns nyere Befæstning" færdig. Det var en af Europas største hovedstadsbefæstninger og i dag den bedst bevarede. Ude i Øresund ligger søforterne stadig som meget synlige og markante bygningsværker. Inde på land har byen helt omsluttet fæstningsværkerne. Og dog er en 15 km fæstningsvold forblevet næsten urørt og mange landforter og batterier er bevarede.

Med denne pjece vil Københavns Amt gøre opmærksom på, at der lige uden for københavnernes dørtrin ligger et vældigt anlæg med en meget spændende historie. Pjecen giver læseren et overblik over Københavns nyere Befæstning og forhåbentlig også inspiration til at opsøge nogle af fæstningsanlæggene.

En nyere befæstning - opføres 1858-1918

I midten af 1800-tallet var Københavns gamle befæstning blevet forældet. Trekroner, Kastellet og voldene kunne ikke holde fjenden på tilstrækkelig afstand. Både fra sø- og landsiden kunne de nye langt-rækkende kanoner beskyde hovedstaden. I løbet af årene 1858-1918 fik København

en ny befæstning. Langs med kysten og på kunstige øer ude i Øresund blev **Søbefæstningen** udvidet med nye forter og batterier. Som forsvar over for en fjende der kom over land blev der bygget en vældigt **Landbefæstning** fra Dyrehaven i nord til Avedøre i syd.

Søbefæstningen

- indre og ydre linier

Som forsvar over for fjendtlige krigsskibe havde København før 1858 kun kanonerne på søfortet *Trekroner*, søbatteriet *Lynetten* og kystbatteriet *Strickers Batteri*. I perioden 1858-1918 blev der bygget en egentlig søbefæstning. Den kom til at bestå af tre linier efter befæstningens tre byggefaser.

A. Den indre linie blev i 1858-68 opført langs landsiden af Kongedybet - en sejlrende der ligger lige uden for sejlløbet ind til Københavns Havn.

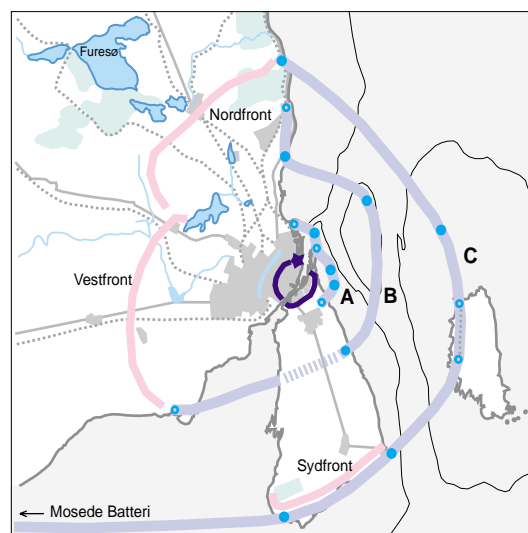
Formålet var

- at beskytte København og Flådens Leje (Holmen) mod bombardement fra søsiden
- at forhindre fjenden i at blokere sejlløbet ind til havnen, så den danske flåde blev spærret inde.

Den indre linie bestod af de tre gamle forter og batterier, der blev ombygget, samt tre nyopførte anlæg: Kystbatteriet *Kalkbrænderi Batteri*, og søforterne *Mellemfort* og *Prøvestenen*.

B. Den mellemste linie blev opført i tiden 1886-94 og bestod af *Charlottenlund Batteri*, *Middelgrundsfortet* og *Kastrup Batteri*. Anlægget dannede en fremskudt linie, der ved at dække sejlrenderne *Hollænderdybet* og *Renden* skulle holde en fjendtlig flåde med moderne artilleri på så stor afstand af København, at et bombardement ikke var muligt. Desuden blev der ved Landbefæstningens to fløje opført *Hvidøre Batteri* og *Avedøre Batteri*. De skulle hindre fjendtlige flådefartøjer i at skyde ind i ryggen på Landbefæstningens kystnære anlæg.

C. Den ydre linie blev opført i tiden 1910-18 som en yderligere fremskudt

Søbefæstningen bestod af tre fæstningslinier, der blev bygget i perioden 1858-1918. Den første og inderste linie blev bygget for at undgå at en fjendtlig flåde kunne sejle helt ind til hovedstadens hjerte. Senere byggedes den mellemste og endelig den yderste ring efterhånden som udviklingen af langtrækkende artilleri gjorde det nødvendigt at holde fjendtlige krigsskibe på større afstand af København.

- Kyst- / søfort
- Kyst- / søbatteri
- Søbefæstningens linier (A - C)
- Landbefæstningens fronter

Foto 1993: Ole Malling

Det gamle søfort "Trekroner" (opført 1787-1827) blev ombygget og moderniseret i 1865-68. Med sine 36 kanoner og en placering lige ved sejlrenden ind til havnen - Kronløbet - var Trekroner det vigtigste søfort i den indre befæstningslinie.

linie, der gik fra Taarbæk over Saltholms Flak og Saltholm til Dragør og videre til Kongelunden. Den ydre linie ville give

- dækning af Sjællands kyst nordpå mod Vedbæk
- dækning af Amagers kyst til midt på vestsiden af øen
- dækning af dele af Køge Bugts kyst.

Denne udbygning af Søbefæstningen betød en spærring af sejlløbene *Flintrenderen* og *Drogden* og dermed hele den centrale del af Øresund.

Den ydre linie kom til at bestå af kystfortet *Taarbækfort* vest for Taarbæk, søfortet *Flakfort* på spidsen af Saltholms Flak, kystbatterierne *Barakke Batteri* og *Saltholms Batteri* på vestkysten af Saltholm, søfortet *Dragørfort*,

En storpolitisk krise i 1904 skabte frygt for at enten tyskerne eller englænderne ville besætte Saltholm for at få kontrol med den russiske østersøflådes passage ud gennem Øresund. Der blev bygget to skanser på Saltholm og sikkert grinet af Alfred Schmidt's befæstede ko fra Blæksprutten 1904.

kystbatteriet *Kongelunds Batteri* og kystbatteriet *Mosede Batteri* lige syd for Greve på det eneste sted nord for Køge, hvor fjendtlige skibe ville kunne komme tæt ind under land og iværksætte et landgangsoperation.

Stemmeværk ved Dæmning I under opførelsen i 1887. I løbet af få dage skulle 3,5 mio. m³ vand kunne lukkes ud i den Nordre Oversvømmelse. Den kraftige betonkonstruktion forhindrede det fossende vand i at underminere anlægget. I dag er stemmeværket dækket med jord.

Landbefæstningen - bag vand og volde

Landbefæstningen bestod af: **Nordfronten** fra Øresund til Utterslev Mose, **Vestfronten** (*Vestvolden*) fra Utterslev Mose til Avedøre og endelig **Sydfronten** på Amager.

Nord- og Vestfronten blev opført i 1886-94, mens Sydfronten først blev tilføjet under 1. Verdenskrig.

Ved udformningen af Nordfrontens forsvarsanlæg udnyttede man, at der mellem Utterslev Mose og Klampenborg er en række naturlige lavninger, som man i krigstid kunne oversvømme med vand fra Furesøen og derved skabe en bred "voldgrav" langs Nordfronten. Vandet fra Furesøen blev gennem et stemmeværk i Frederiksdal ledt til dette oversvømmelsesanlæg via en kanal - *Fæstningskanalen* - der på strækningen

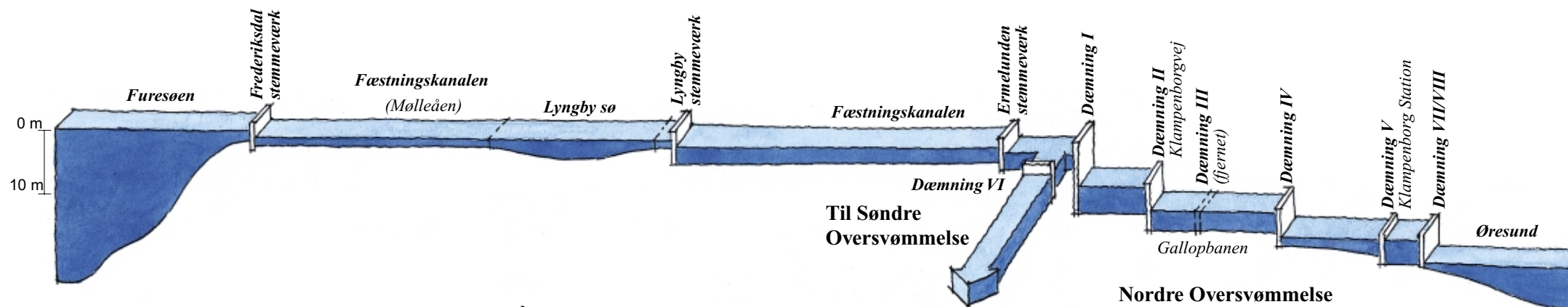
til Lyngby Sø var anlagt henover Mølleåens slyngede løb. Fra Lyngby Sø kunne det naturlige afløb gennem Mølleåen lukkes, så vandet blev ledt via en gravet kanal gennem Lyngby til Ermelunden, hvor der var foretaget en gennemgravning af Ermelundsbakken. I fredstid stod der indtil 1928 vand i kanalsystemet op til et stemmeværk ved Ermelundsvej. Hvis der blev krig kunne der her lukkes op for vandet, så det kunne fosse ud over oversvømmelsesanlæggene. Fra oversvømmelsesbassinet øst for *Ermelundsstemmeværket* kunne vandet nu dirigeres gennem den *Nordre* eller den *Søndre Oversvømmelse*.

I den Nordre Oversvømmelse - der gik ud til Klampenborg - var der opført otte dæmninger, hvorved der med vand i systemet ville blive dannet syv bassiner, som faldt i trappetrin ned mod Øresund. I den Søndre Oversvømmelse løb vandet fra *Jægersborgdæmningen* gennem Gentoft Sø til Søborg, hvor det blev ledt ud i Utterslev Mose. Herfra løb vandet til Vestvoldens grav og videre

til et stort oversvømmelsesbassin ved Kagsmosen.

I en bue 2-3 km uden for oversvømmelsen opførtes, delvist skjult i bagkanten af bakkerne, en kæde af forter: *Gladsaxefort*, *Bagsværdfort*, *Lyngbyfort*, *Garderhøjfort* og *Fortunfort*. Forternes opgave var at skabe en sammenhængende ildbarriere fra Vestvolden til Øresund. Dog blev det østligste fort, der skulle have ligget på Eremitagesletten, aldrig bygget. Dette "Hul i Nordfronten" blev først lukket, da man under 1. Verdenskrig anlagde en kraftig feltbefæstet linie tværs gennem Dyrehaven fra Fortunfort til Øresund.

Bag forterne lå en batterikæde i nær tilknytning til oversvømmelsesanlæggene. Den bestod af *Tinghøj Batteri*, *Buddinge Batteri*, *Vangede Batteri*, *Gentofte Batteri*, *Bernstorff Batteri* og *Christiansholms Batteri*. Batteriernes opgave var at beskyde fjenden foran fortkæden og mellem forterne, samt at give forterne rygdækning.

Furesøen er på det dybeste sted 38 m dyb og rummer 127 mio. m³ vand. Ved at sænke vandspejlet i Furesøen 1,25 m kunne man i løbet af 8 dage lukke 11 mio. m³ vand ud gennem Fæstningskanalen til oversvømmelsesanlæggene.

Kruld og kugler

- befæstningens armering

Fæstningens artilleri var sammensat af mange typer skyts. De enkelte typer betegnes normalt ved et kaliber, der er den indvendige diameter af kanonløbet målt i mm, cm eller tommer, og et modelår, der er årstallet for skytstypens indførelse i forsvaret. Fortunfortet var f.eks. armeret med kanoner med betegnelsen: 75 mm kanon M.1892.

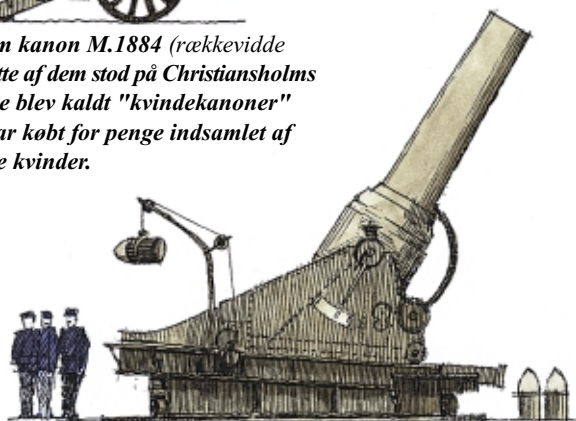
Søbefæstningens forter og batterier havde normalt en hovedarmering, der bestod af tungt skyts (skyts med et stort kaliber) mellem 21 og 35,5 cm, fordi

de skulle kunne skyde over lange, frie afstande mod store, pansrede krigsskibe. Sekundærarmeringen bestod af skyts med et kaliber mellem 75 mm og 17 cm, der var beregnet til beskydning af mindre, hurtige, let pansrede fartøjer samt fly. Tertiærarmeringen bestod af skyts med et kaliber på 47 mm eller 37 mm samt maskinskyts på mellem 12,7 mm og 40 mm, der var beregnet til beskydning af små, hurtiggående fartøjer og fly samt til nærforsvar.

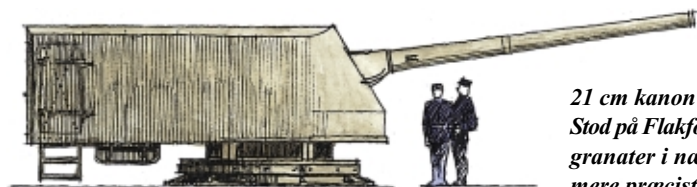
Landbefæstningens forter og batterier havde en hovedarmering, der bestod af skyts på mellem 75 mm og 15 cm, som skød over knap så lange afstande og mod upansrede mål. Sekundærarmeringen bestod af skyts mellem 47 mm og 75 mm, der primært skulle bruges til nærforsvar.

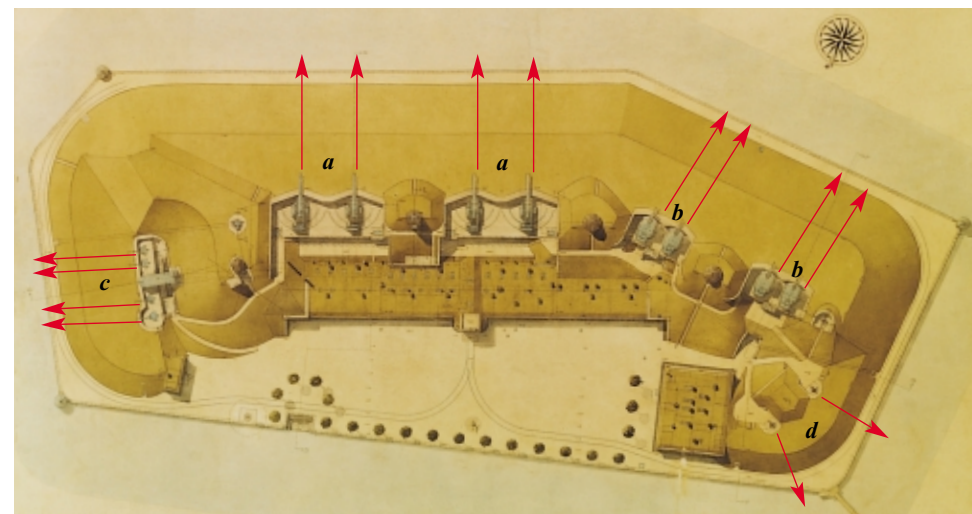
Kort 15 cm kanon M.1884 (rækkevidde 6,4 km). Otte af dem stod på Christiansholms Batteri. De blev kaldt "kvindekanoner" fordi de var købt for penge indsamlet af patriotiske kvinder.

29 cm haubitze M 1874 /1910 (rækkevidde 10,3 km). Står på Charlottenlund Fort. De store haubitzer var særlig virkningsfulde mod pansrede krigsskibe fordi de skød granaterne op i en krum bane der ramte ned på dækket, hvor skibene var mest sårbare.

21 cm kanon M.1913 (rækkevidde 18,7 km). Stod på Flakfortet. De store kanoner skød granater i næsten lige baner - længere og mere præcist end haubitzen.

Dragørfort var armeret med 14 kanoner, der stod på betonfundamenter under åben himmel: 4 stk. 35,5 cm kanoner (a), 4 stk. 17 cm kanoner (b), 4 stk. 12 cm kanoner (c) og 2 stk. 75 cm kanoner (d).

Plantegegning 1922: Rigsarkivet

Dragørfort

- et søfort

Dragørfort blev i 1910-15 anlagt på en kunstig ø 200 meter fra kysten. Øen stod oprindeligt i forbindelse med land ved en bro, der senere blev erstattet med en dæmning. Det aflange anlæg er omgivet af en våd grav og yderst af en dækmole, der danner omkredsen af den kunstige ø.

Fortet havde til opgave at

- forhindre fjendtlige skibe i at bombardere København
- beskytte minespæringer i sejlrenden Drogden
- hindre en fjendtlig landgang på Amagers sydkyst
- hindre fjendtlige fartøjers operationer i Drogden og Flinterenden.

I 1918 var fortet bemannet med 370 kystartillerister der var indkvarteret i en svagt beskyttet kaserne ved fortets

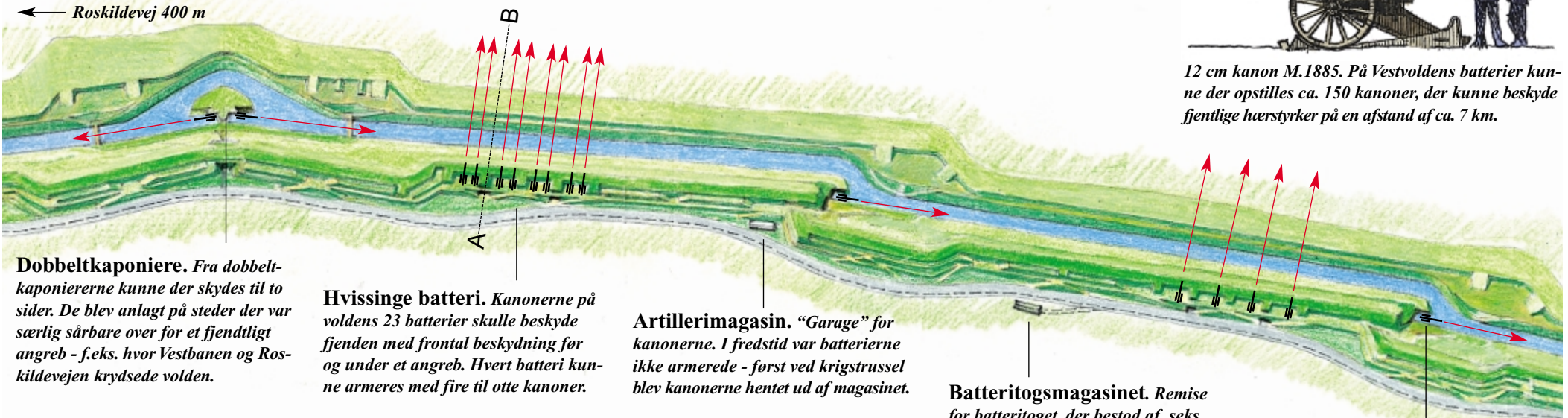
gård. Ammunitionsmagasiner og maskinrum lå i bedre dækning i de centrale kasematter!

I 1940 overtog den tyske værnemagt Dragørfort og indrettede det til skydeskole. Efter krigen brugte Søværnet i en periode fortet som marinestation. I 1999 blev fortet nedlagt og er i dag i privat eje.

Dér lå man ikke når en af Dragørfortets vældige 35,5 cm kanoner blev affyret! Fotografiet er fra 1930 hvor alt ånder fred.

Foto: Tøjhusmuseet

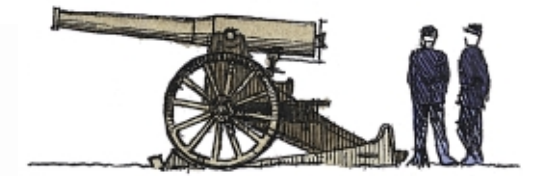
Dobbeltkaponiere. Fra dobbeltkaponiererne kunne der skydes til to sider. De blev anlagt på steder der var særlig sårbare over for et fjendtligt angreb - f.eks. hvor Vestbanen og Roskildevejen krydsede volden.

Hvissinge batteri. Kanonerne på voldens 23 batterier skulle beskyde fjenden med frontal beskydning før og under et angreb. Hvert batteri kunne armeres med fire til otte kanoner.

Artillerimagasin. "Garage" for kanonerne. I fredstid var batterierne ikke armerede - først ved krigstrussel blev kanonerne hentet ud af magasinet.

Batteritogsmagasinet. Remise for batteritoget, der bestod af seks vogne hver med en 15 cm haubit. Toget blev kørt frem til forstærkning af det område af volden, som blev angrebet.

Kaponiere. Fra kaponiererne kunne man skyde langs graven - dvs. på tværs af fjendens angrebsretning med kanoner og maskingeværer, og derved hindre fjenden i at krydse den våde grav.

12 cm kanon M.1885. På Vestvoldens batterier kunne der opstilles ca. 150 kanoner, der kunne beskyde fjendtlige hærstyrker på en afstand af ca. 7 km.

Vestvolden - den gravede vestfront

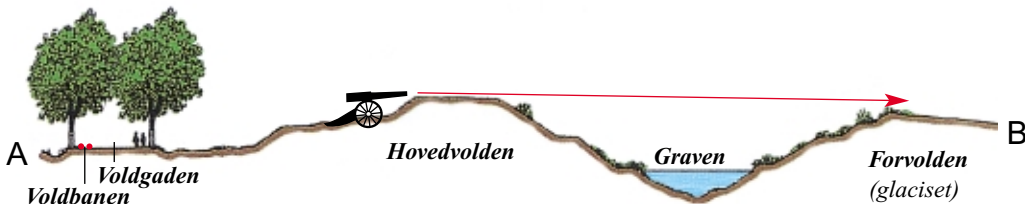
Vestfronten - det københavnske landforsvar mod vest - bestod af "Vestvolden", der er en næsten 15 km lang fæstningsvold. Dette imponerende fæstningsanlæg, der blev opført 1888-92, løber fra Køge Bugt ved Avedøre i en blød bue vest om Husum op til Utterslev Mose.

I princippet var Vestvolden én lang, sammenhængende kæde af 23 batterier, der var bygget ind i hovedvolden. Til forstærkning af de faste batterier i volden var der langs voldgaden på voldens inderside anlagt en jernbane til batteritoget (Voldbanen). Under 1. Verdenskrig gik banen fra Køge Bugt til Husum Station.

Vestvoldens længdeprofil var af en speciel konstruktion, der internationalt blev kaldt "Den danske Front": Voldens gravafsnit, der var skjult for fjenden af glaciset, var udformet med små skytsbunkere ("kaponierer"), der lå lige over gravens niveau - forskudt for hinanden med ca. 600 meters mellemrum, som takkerne på en rundsav. Kaponiererne var forsynet med en projektør til belysning af graven. De var indrettet med skytsrum, projektørrum, beboelsesrum, generatorrum og ammunitionsmagasin. I hver af kaponiererne var der opstillet en 75 mm kanon og to maskingeværer, og i dobbeltkaponiererne var der to kanoner og fire maskingeværer.

Voldgraven fik sit vand dels fra kilder i området og dels fra Harrestrup Å og Utterslev Mose, og når befæstningens oversvømmelsesanlæg blev sat under vand, kunne vand fra Furesøen via Utterslev Mose og voldgraven ledes videre til Kagsmosen, så der blev dannet en sø på ydersiden af volden.

Efter nedlæggelsen som fæstningsanlæg i 1920 blev volden anvendt af forsvaret som øvelsesareal og depotområde, men siden 1963 er forsvarets aktiviteter på voldarealet blevet indskrænket. Voldterrænet er nu fredet og næsten fuldstændigt overgået til at være et offentligt rekreativt område.

Vestvoldens tværprofil på cirka 100 meter var traditionelt konstrueret med en forvold ("glaciset") yderst, derefter en våd grav og inderst selve hovedvolden.

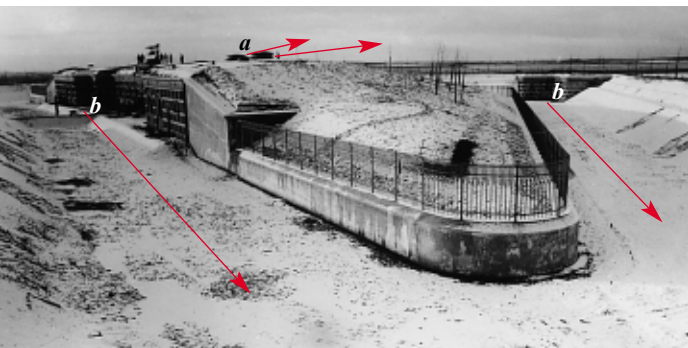

Foto: Tøjhusmuseet

Dannebrog vejer fra toppen af Fortunfortet ved indvielsen i dec. 1892. De runde kupler øverst på fortet (a) er to af de fire forsvindingståne, der hver rummede en 75 mm kanon. Fortet var omgivet af en bred tørgrav, der kunne beskydes med kanoner og maskingeværer fra 3 kaponierer (b).

Fortunfort - et landfort

Fortunfort er et trekantet betonanlæg der er anlagt i bagsiden af en lille bakke vest for Dyrehaven. Til at beskyde mål udenfor fortområdet var fortet armeret med fire 75 mm kanoner i forsvindingstårne. Til forsvar af den tørre grav, der omgav fortet, var der fire tilsvarende kanoner og fire maskingeværer.

Fortets trekantede form bevirker at anlægget udgør et lille mål for fjendens beskydning. Både fortets form og dets placering bag et eksisterende højdedrag er karakteristisk for landforterne i Københavns nyere Befæstning; kun Garderhøjfort, der var det først opførte, er firkantet.

Fortunfort indgik i Nordfrontens fort-kæde. Dets opgave var at beskyde den østlige del af Lundtoftesletten og den vestlige del af Eremitagesletten. Under 1. Verdenskrig blev der i 1914 fra For-

tunfort til Øresund bygget en feltbefæstet stilling med pigtrådsspærringer, skyttegravsanlæg, kommandostationer, batterier, beredskabsrum og kaponier. I den vestlige del fulgte stillingen Fortunfortets og i den østlige del Taarbækfortets skudfelter over Eremitagesletten.

For at etablere dette skudfelt blev en stor del af træerne i den midterste del af Fortunens Indelukke fældet. Man kan endnu i bevoksningerne i Fortunens Indelukke se forskel på den gamle skov og det skovstykke med yngre træer, der blev plantet efter krigen som erstatning for rydningerne. Kun under 1. Verdenskrig var fortet permanent bemandet - med ca. 100 fæstningsartillerister.

Fortet indgår i dag i et lille, offentligt, grønt område for enden af Fortunfortvej i Lyngby.

Foto 2002: Timie W. Rasmussen

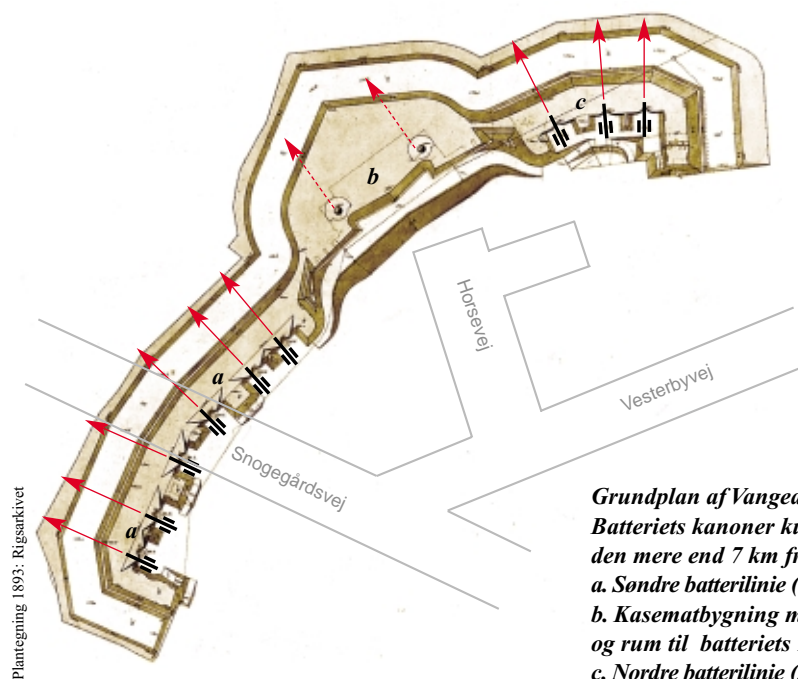
Vangede Batteri - et landbatteri

Det bananformede batteri blev anlagt delvist nedgravet i et højdedrag umiddelbart vest for Vangede by. Inden for en tør grav lå der to batterilinie: Den søndre batterilinie skulle armeres med seks 12 cm kanoner og den nordre med tre tilsvarende kanoner. Mellem batteriliniere lå der en kasematbygning, som indeholdt ammunitionsmagasiner og belægningsrum. Desuden var der på betondækket over kasematbygningen to forsvindingstårne med hver et maskingevær.

Under 1. Verdenskrig var batteriet permanent bemandet med 120 fæstningsartillerister.

Batteriet indgik i Nordfrontens batterikæde. Det skulle sammen med Tinghøj og Buddinge batterier føre fjernkampen på den sydligste og midterste del af Nordfronten, samt understøtte Gladsaxe-fort, Bagsværdfort, Lyngbyfort og Garderhøjfort.

Kun en del af anlægget er bevaret; den nordre batterilinie og den tilhørende grav er næsten intakt. Kasematbygningen ligger tildækket under plænen syd herfor. Af den søndre batterilinie ses kun en lille jordhøj på en privat grund lige syd for Snogegårdsvej. Den nordre batterilinie og den tildækkede kasematbygning ligger i et lille, offentligt anlæg for enden af Horsevej.

Plantegning 1893; Rigsarkivet

Grundplan af Vangede Batteri.
Batteriets kanoner kunne beskyde fjenden mere end 7 km fra frontlinien.
a. Søndre batterilinie (6 stk. 12 cm kanoner)
b. Kasematbygning med ammunitionsrum og rum til batteriets 120 soldater.
c. Nordre batterilinie (3 stk. 12 cm kanoner)

Soldaterne

- der aldrig kom i krig

På de fleste af søbefæstningens forter og batterier var der permanent bemanding, fordi et fjendtligt angreb fra søsiden kunne iværksættes med kort varsel. Efter 1866 blev søbefæstningen overført fra søværnet til hæren.

Landbefæstningen blev i hele sin tid (1886-1920) bemandet med personel fra Hæren. Et angreb fra landsiden ville kræve store forberedelser og man ville derfor være vidende om angrebet lang tid i forvejen. Derfor nøjedes man med at bemande fæstningsanlæggene i forbindelse med årlige sommerøvelser.

Kun under 1. Verdenskrig var alle anlæg fuldt bemandet med omkring 50.000 mand. I forternes og batterier-

Foto: Byhistorisk Samling, Lyngby

På vagt ved stemmeværket i Frederiksdal 1914.

nes kasematter sad de og ventede og ventede - heldigvis forgæves.

Charlottenlundfort. 29 cm haubitzer under skydeøvelse omkring år 1900.

Foto: Tøjhusmuseet

Foto: Tøjhusmuseet

Opførelsen af Garderhøjfort i 1886. Her ses de forholdsvis primitive arbejdsforhold. Gravearbejdet blev udført med skovl og spade, og jorden blev transporteret væk på tipvogne.

Med spade og skovl

- byggede de fæstningen

Da byggeriet i 1885-94 var på sit højeste var fæstningsanlæggene Danmarks største arbejdsplads. Det var Krigsministeriet der bestilte arbejdet og forskellige entreprenører som stod for opførelsen. Den fysiske del af arbejdet blev udført af arbejdsstyrker, som flere steder nåede op på flere hundrede. Hovedparten var ufaglærte arbejdere, der - som oftest kun med skovl og spade - først gravede ud til anlæggene og derefter støbte dem i beton. En del af arbejderne var lokale, men langt den overvejende del var vandrarbejdere, der drog fra sted til sted og tog arbejde, hvor det var muligt. En betydelig del af de udenbys arbejdere var svenskere.

I de første år var der ikke gode kår på byggepladserne. Men fra 1888, hvor arbejdet på Vestvolden begyndte, blev forholdene forbedret til det tålelige. Arbejderne kunne nu købe kost og logi på arbejdspladserne, men mange valgte alligevel at indlogere sig hos private i områderne.

Foto: Byhistorisk Samling, Lyngby

For konge og fædreland - befæstningens politiske historie

Første fase - søbefæstning.

Så sent som i 1850'erne bestod de københavnske forsvarsværker alene af den gamle vold med bastioner fra 1600 - tallet.

Erindringen om englændernes frygtelige bombardement af København i 1807 var endnu ikke visket bort. Som et forsøg på at sikre landets neutralitet blev der i 1858 vedtaget en plan for udbygning og modernisering af søbefæstningen, der kunne forsvare indsejlingen til Københavns Havn og sejløbene uden for havnen.

Derimod blev der ingen ny københavnsk landbefæstning. Danmark var i 1850 kommet sejrrig ud af treårskrigen, og da den danske flåde var den tyske overlegen, kunne den forhindre landsætning af tropper på øerne. En eventuel ny krig mod Tyskland måtte derfor forventes at finde sted på den jyske halvø - langt fra hovedstaden.

Anden fase - den store fæstning.

Med sejren over Danmark i 1864 havde den tyske hær demonstreret sin åbenlyse militære overlegenhed. Og da også den tyske flådestyrke efterhånden overgik den danske, stod Danmark med et forsvarspolitisk problem. Der var stort set enighed om at Danmark specielt skulle afpasse sin forsvarspolitik i forhold til Tyskland, og at vi med militære midler generelt skulle forsøge at markere vores neutralitet i forhold til stormagterne Tyskland, England, Frankrig og

Rusland. Men der var ikke enighed om hvordan forsvaret skulle indrettes.

I hovedstaden dominerede konservative kredse og man diskuterede om der skulle bygges enten 1) et forsvar af Sjælland og Fyn med kystforter og mobile hærenheder eller 2) alene et forsvar af København med en stærk landbefæst-

Godsejer J.B.S. Estrup gennemtvang som leder af højreregeringen i årene 1885-94 en lovgivning uden om folketinget. Det drejede sig i høj grad om bevillinger til hovedstadens forsvar. Københavns Befæstning fik således en udformning, der nok udtrykte forsvarsvilje i brede kredse af befolkning, men som var på tværs af folketingets flertal.

Foto: Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg, Hillerød

ning og et udbygget søforsvar. At forsvare Jylland blev i alle tilfælde anset for at være urealistisk.

Venstre var i højere grad forankret i provinsen og ønskede et forsvar der byggede på en folkebevæbning frem for store fæstningsanlæg. Specielt var Venstre imod en landbefæstning omkring København, fordi man mente at den entydigt var rettet mod Tyskland som fjende og derfor stred mod den danske neutralitet.

I 1870'erne strammedes den tyske politik over for den dansksindede befolkning i Sønderjylland. I Danmark blev resultatet, at der gik en bølge af forsvarsvilje gennem landet. I begyndelsen af 1880'erne indbetaltes frivillige skattebidrag, der anvendtes bl.a. til opførelse af Garderhøjfort. Man oprettede forsvars-

Chr. Berg omgivet af andre venstreledere. Berg udtrykte sit partis forsvarspolitik i 1876: "...et mål som er vigtigere end Københavns Befæstning er at skabe et Danevirke i enhver dansk mands bryst!"

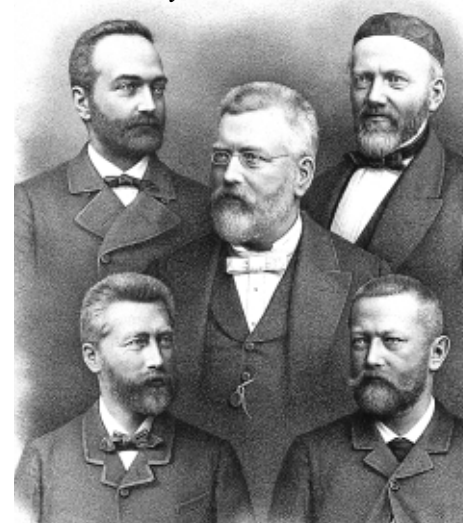

Foto: Det kgl. Bibliotek

foreninger og patriotiske kvinder samlede betydelige beløb ind til køb af kanoner.

I Højre samlede de politiske kræfter sig om opførelse af en stærk landbefæstning og en udbygning af Søbefæstningen. Folketingets venstreflertal var imod fæstningsplanerne, men regeringen med Estrup i spidsen støttede sig til Landstingets højreflertal og til Chr. IX og gennemtvang bevillingerne til fæstningen ved at udstede en række "provisoriske" (foreløbige) finanslove. Projekteringen startede i 1885 og fra 1886 til 1894 byggedes den vældige landbefæstning, og der skete en udbygning af Søbefæstningen med den mellemste befæstningslinie.

Sidste fase - som Tyskland bød os.

I begyndelsen af 1900-tallet forsøgte Danmark at videreføre sin neutralitetspolitik i det politiske spil mellem stormagterne. For Tyskland var det afgørende at København i tilfælde af krig ikke kunne benyttes som base for den engelske flåde. Det var derfor i tyskerens interesse, at der ved en ny forsvarsordning i 1909 skete en styrkelse af det københavnske søforsvar. Der byggedes derfor en tredje søbefæstningslinie. Udover at være en trussel mod den engelske flåde kunne kystforternes kanoner forsvare de minefelter, der efter tysk ordre blev udlagt ved begyndelsen af 1. Verdenskrig. Ved afslutningen af krigen var den tyske trussel væk og tilliden til Folkeforbundet åbnede for et håb om et fredeligt Europa. Bortset fra nogle af søbefæstningens anlæg blev Københavns nyere Befæstning nedlagt.

Foto 2002: Timie W. Rasmussen

Garderhøjfortet - et besøg værd.

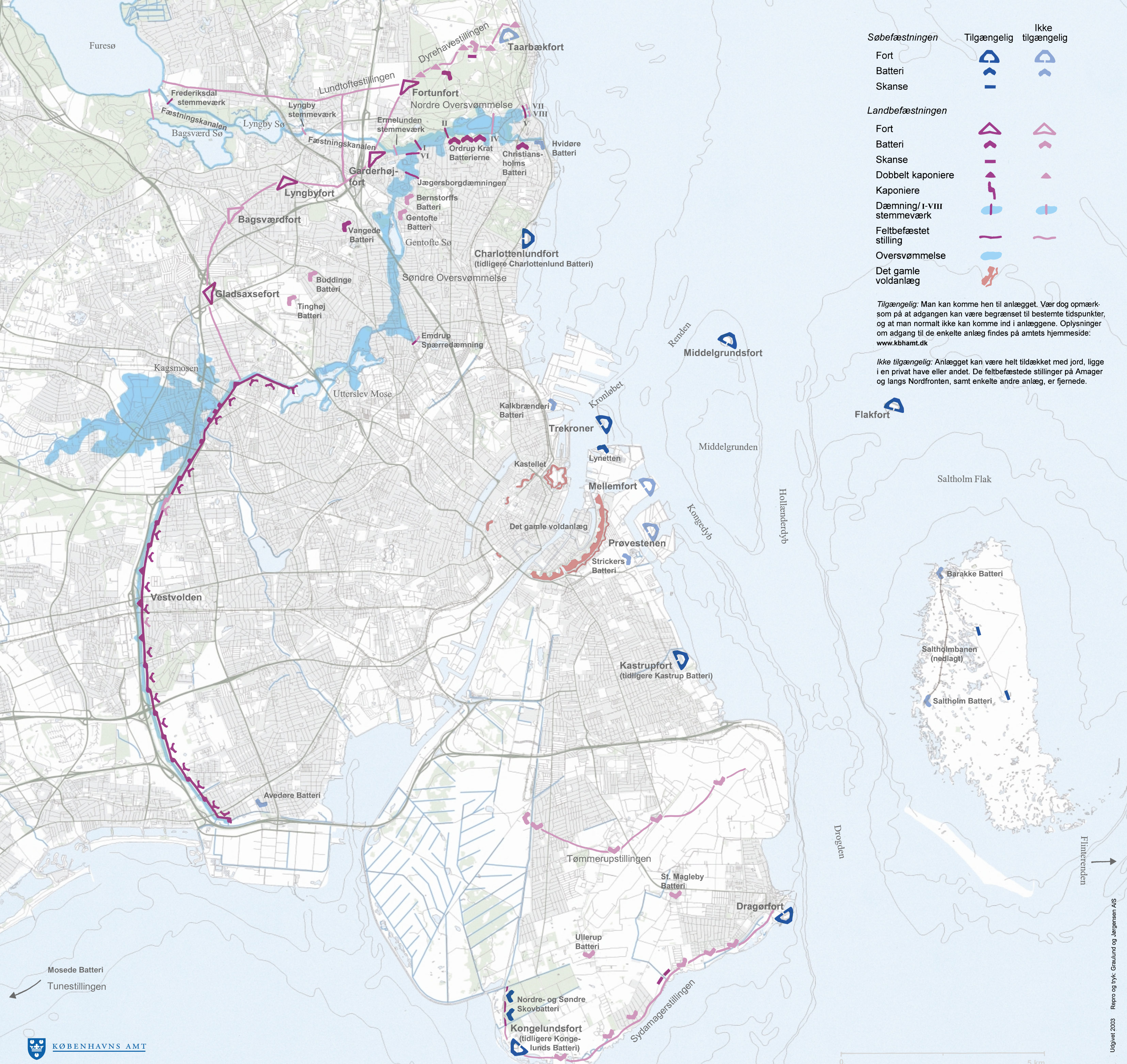
Befæstningen i dag - et levende monument

I dag ligger Københavns nyere Befæstning som en erindring om en særlig periode i danmarkshistorien. Men befæstningen er ikke alene et enestående historisk monument - fæstningsarealerne udgør en vigtig del af storbyens natur og har store rekreative værdier.

Opgaven med at pleje og bevare Københavns nyere Befæstning forudsætter et tæt samarbejde mellem stat, amt, kommuner og private støtteforeninger. Københavns Amt har deltaget i dette samarbejde i en årrække. På initiativ af Københavns Amt og Københavns Kommune blev Vestvolden i 1996 fredet og offentligheden er nu sikret muligheden for at opleve det enestående forsvarsmonument.

Amtet bidrager desuden til naturpleje på fæstningsarealerne. Blandt andet har det været nødvendigt at fjerne kratbevoksninger, både for at frilægge selve fæstningsanlæggene og for at undgå ødelæggelse af betonkonstruktionerne. Gennem oplysningstavler og andet informationsmateriale fortæller amtet om befæstningen. Denne pjece er yderligere et bidrag til oplysning om Københavns nyere Befæstning..

Det store kort bagest i pjecen indeholder oplysninger om hvilke forsvarsanlæg der er offentligt tilgængelige. Før man tager på tur kan det dog anbefales at klikke sig ind på Københavns Amts hjemmeside: www.kbhamt.dk Her kan man finde nærmere oplysninger om adgangsforholdene til alle fæstningsværkerne - samt links til relevante hjemmesider.

Søbefæstningen	Tilgængelig	Ikke tilgængelig
Fort		
Batteri		
Skanse		
Landbefæstningen		
Fort		
Batteri		
Skanse		
Dobbelt kaponiere		
Kaponiere		
Dæmning/ I-VIII stemmeværk		
Feltbefæstet stilling		
Oversvømmelse		
Det gamle voldanlæg		

Tilgængelig: Man kan komme hen til anlægget. Vær dog opmærksom på at adgangen kan være begrænset til bestemte tidspunkter, og at man normalt ikke kan komme ind i anlæggene. Oplysninger om adgang til de enkelte anlæg findes på amtets hjemmeside: www.kbhamt.dk

Ikke tilgængelig: Anlægget kan være helt tildækket med jord, ligge i en privat have eller andet. De feltbefæstede stillinger på Amager og langs Nordfronten, samt enkelte andre anlæg, er fjernede.

